

בבא מציעא פ

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

אם נשבר הקנקן פטור, בבקעה וחרש בהר וכו' חייב. כתב הרמב"ם (פיהמ"ש) ואמרו פטור, רצה לומר שלא ישלם השוכר לבעל הפרה, אלא האומן שחרש והיה תופס המחרישה ושברה, הוא ישלם לבעל הפרה, ועי' ברמב"ם ובמ"מ (שכירות פ"ד ה"א). אבל עי' בתוס' וברא"ש, דהיכא דשני הנערים פטורים, דמיירי שהמשכיר שכר הפועלים לעשות מלאכת השוכר, וא"ל הפועלים אילו חרשת בבקעה כמו שאמר המשכיר לא נשבר הקנקן, ושמירת הקנקן בבקעה קבלנו עלינו, ולא בהר, ומ"מ שכרם לא יפסידו כו', ואם אין לשוכר לשלם אל יעכב המשכיר שכר הפועלים וכו'. ועי' בשו"ע וברמ"א (סי' שט ס"ד) וביאור הגר"א (שם סק"ט).

2. תוספות מסכת בבא מציעא דף פ עמוד א ד"ה ואי דוכתא

ואי דוכתא דמחזקינן בגונדרי תרוייהו משלמי – [1] פי' בקונטרס משום דהוי ספק מי עשה ואין נראה דלא קי"ל (ב"ק ד' לה:) כסומכוס אלא כרבנן והמוציא מחבירו עליו הראיה ואי הוה ספק הוי שניהם פטורים [2] אלא נ"ל דהכא שניהם פשעו כיון דמחזקא בגונדרי הוא נשבר מאד בקל והיה לכל אחד ליתן לב על חבירו כמו על עצמו ולהזהירו ואחרי שלא הזהירו גם הוא פשע.

3. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד א

ג] תד"ה ואי וכו' ואין נראה דלא קי"ל כסומכוס אלא כרבנן והמוציא מחבירו עליו הראיה ואי הוה ספק הוי שניהם פטורים - הקה"ת [סימן שפג - א] והרש"ש מתרצים את רש"י ע"פ מש"כ תוס' בכמה דוכתי [ב"ב סב: גיטין יד: ד"ה ותכמים] שיש מקומות שחכמים ראו צורך לתקן דין יחלוקו, וה"נ כאן ראו צורך לתקן יחלוקו, כדי שהפועלים לא יפשעו וכל אחד יטיל האשמה על חבירו ושניהם יהיו פטורים.

רע"א ושער"י [ה - י] תירצו שיטת רש"י ע"פ מש"כ בשו"ע [סימן עז - א] דשנים שקיבלו פקדון ביחד הרי הם ערבים זה לזה, ואם האחד פשע גם השני חייב מדין ערב, וה"נ הכא ששני פועלים קיבלו מחרישה הם ערבים זה לזה, ואם היתה פשיעה חייבים שניהם ממ"נ, מדין פושע או מדין ערב, ומש"ה כל אחד משלם חצי. רע"א מקשה למה התוס' לא ס"ל כן. ותירץ שהתוס' ס"ל שדוקא היכא שאפשר לגבות מהחייב אפשר לגבות מהערב, אבל כאן שהוי ספק, וכל אחד פטור, א"א לחייב את הערב.

הגידו"ש מתרץ את רש"י שמירי היכא שהפועלים אינם יודעים מי פשע, וא"כ חייבים שבועת השומרים ואינם יכולים להשבע ומש"ה מתוך שאינם יכולים להשבע חייבים לשלם.

התרומת הדשן [סימן שלג] מקשה על התוס', למה לא נאמר ששניהם חייבים לשלם משום שחייבים להשבע שלא פשעו, ומתוך שאינם יכולים להשבע משלמים. ותירץ שהכא לפועלים אין ספק, וכל אחד טוען שלא שינה במלאכתו ולא פשע, וגם רש"י שכתב שהוי ממון המוטל בספק, אין הכוונה שהוי ספק אצל הפועלים אלא אצל הב"ד הוי ספק.

4. שערים מצויינים בהלכה

עפ"מ ש"כ הש"ך (סי' שג סק"י) דכל שומר צריך לישבע בבירור, ואם אינו יודע הו"ל מתוך שאיל"מ, וא"כ כאן נמי כיון דאפשר שהפשיעה מצידו, א"כ אינו יכול לישבע ומשלם כיון שאינו יכול לישבע בבירור. ועי' בדברי משפט (סי' שט סק"א) שהוכיח משיטת התוס' לעיל (עת. ד"ה אם) כמ"ש"כ הש"ך. אך צ"ע מכאן, דמוכח דהתוס' לא ס"ל סברא זו.

ואי דוכתא דמחזקא גונדרי תרוייהו משלמין. פרש"י משום דהוי דבר המוטל בספק [מי עשה ההיזק]. והקשו בתוס' הא קי"ל כרבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, והכא דהוי ספק שניהם פטורים. ותירץ במעייני החכמה

[ובקצוה"ח (סי' שמ סק"ד) דן בשומר שטוען אינו יודע, אם אמרין מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והביא מתרוה"ד (סי' שלג) דשומר שטוען אינו יודע אם בפשיעה הרי הוא מתוך שאיל"מ, ועי"ש שהאריך בזה, ולבסוף כתב דאפי' לדבריו היינו דוקא בספיקא דגוף המעשה ואינו יכול לישבע בבירור אם היה בפשיעה או באונס, אבל ברועה מזויין וכיוצא דהמעשה ברור לו, אלא שהדין מסופק לנו, כיון דנשבע בבירור ומספיקא אין מוציאין ממון וכו'. ונראה דרש"י ס"ל כדעת התרוה"ד, ולכן מספק שניהם חייבים. שוב עיינתי בתרוה"ד (שם), וראיתי שהקשה כן באמת אשיטת התוס' כאן, ותירץ דהכא לדידהו לא מספקי כלל, דכל אחד טוען אני לא שניתי במלאכתי כלום ושמרתי כדרך הפועלים ומישתבענא דלא שניתי מידי, ומה שפרש"י דמוטל בספק, אינו רוצה לומר שהן טוענים בספק, אלא רצ"ל דלב"ד הוה ספק וכו', ומה שפירשו התוס' דתרווייהו פטורין, משום שהיו נשבעים ונפטרים. ועי' בנתיבות (סי' שט סק"ב).

והתוס' פירשו דהכא שניהם פשעו כו' והיה לכל אחד ליתן לב על חבירו ולהזהירו, ואחרי שלא הזהירו גם הוא פשע. ועי' בב"ח (סי' שט ס"ד) מש"כ נפק"מ לדינא בין פרש"י לפי התוס', ומ"מ כתב דמהטור משמע דליכא נפק"מ לדינא וקי"ל כשני הפירושים. ועי' בסמ"ע (ס"ק טז) ובפת"ש (שם סק"ב). ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' עז) דהתוס' מיירי דוקא בשומר דחייב גם בגרמא, אבל במי שאינו שומר לא אפשר לחייבו ע"י שגרה הפסד לחבירו בשב ואל תעשה, וכמ"ש"כ הרמב"ן הובא בקצוה"ח (סי' סו סק"א), והביא

5. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד א

ה] אמר ר' יוחנן המוכר פרה לחבירו ואמר לו פרה זו נגחנית היא וכו' והיה בה מום אחד וסגפו בין המומין הרי זה מקח טעות - רש"י מפרש ברישא מיירי שהיה בה אחד מהמומין שהזכיר המוכר, אלא דכיון ששאר המומין אינם בה, היה הלוקח סבור שגם מום זה אינו בה, והוי מקח טעות. ובסיפא מיירי כשהזכיר מום אחד בפני עצמו, והוסיף שיש לה עוד מומין, ולא הזכיר מה הם [הג' חו"י לרש"י שברי"ף], וכיון שהזכיר מום זה בפני עצמו אינה מקח טעות.

מלשון הנ"י משמע שהחילוק הוא שברישא הזכיר המום שיש בה באמצע בין שאר המומין, ובסיפא הזכיר אותו ראשון. מיהו המהר"ם מגיה בנ"י שכוונתו כרש"י.

הרי"ף מפרש ברישא לא היה בה המומים שהזכיר אבל היה בה מום אחר שאינו ניכר, ובסיפא היה בה מום ניכר והראה לו ואמר שיש לה עוד מום שאינו ניכר, אין זה מקח טעות. ולפי הרי"ף דוקא אם נמצא בה מום שאינו ניכר הוי מקח טעות, אבל אם המום ניכר אינה מקח טעות.

6. שערים מצויינים בהלכה

המוכר פרה לחבירו כו' והיה בה מום אחד כו' הרי זה מקח טעות. פרש"י לפי שהכיר הלוקח בשאר מומין שאינן, וכסבור הוא בכללן משקר, הלכך מקח טעות הוא, דאדעתא דהכי לא זבן. וכ"ה בשו"ע (סי' רלב ס"ח). ומבואר דכל היכא שהמוכר גורם שיטעה הלוקח, אף שאמר המוכר שיש בה מום זה, אפ"ה הרי מקח טעות, ומזה פסק בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קסו) במי שמכר טבעת מזויף, והמוכר לא רצה לקבל אחריות, וא"ל שאולי הוא מזויף, וא"ל הקונה אין אני חפץ בערבות שלך, הוה מקח טעות, ופשיטא שאם המוכר ידע שהוא מזויף ועשה עצמו כמסתפק לפני הלוקח הוה טעות גמור, ולא גרע מהגמ' כאן.

הקשה במעיני החכמה, הא קי"ל כשמואל (כ"ב צב.) במוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך, שאין הולכין בממון אחר הרוב, וא"כ בלא"ה לא הוה מקח טעות, שהרי לשחיטה אין מומין אלו מזיקין כלל, ותירץ דמיירי בגברא הזבין לרדיא כדאיתא במס' ב"ק (מו.) עי"ש. ובאור הישר תירץ דאפשר לומר דמיירי שהלוקח אמר מתחילה שקונה אותה לרדיא או לחלב. ובחי' הר צבי מפרש, דכיון שחשב לו כל המומין, ניכר שהיה ידוע לשניהם דלתרישה מכר לו, דאילו לשחיטה אין זה מום כלל.

7. שערים מצויינים בהלכה

שפחה זו שוטה היא ניכפית היא משועממת היא. פרש"י ניכפית נופלת מחולי, משועממת משוגעת. ועי' בשו"ת הרא"ש (כלל מב-א) שאין לך מום גדול כנכפה, וראיה מכאן שהרי מדמה נכפית לשוטה ומשועממת, ומנה שוטה בפני עצמו ומשועממת בפנ"ע, וע"כ דשוטה כאן אינה בכלל שגעון רק פתי ביותר, כמבואר ברמב"ם (עדות פ"ט ה"ט), וכיון שהוא מום גדול בשפחה, ממילא ה"ה באשה דהיא כשפחה לשמשו כמבואר במס' יבמות (ק"ג), ואף שלא נמנה בין המומין בפרק המדיר, וכש"כ הוא, [ועי' בתוס' (ד"ה היו) בשם התוספתא

ד) מה שהוכיח מזה], ועי"ש שגם באיש הרי מום וכופין אותו להוציא. אך דעת הראב"ה ואביו רבינו יואל הלוי דדוקא לגבי אשה ולא לגבי איש, ואין כופין. וברמ"א (אהע"ז סי' קנד ס"ה) הביא ב' דעות. ועי' בשו"ת חת"ס (אהע"ז סי'

8. ריטב"א על בבא מציעא דף פ/א

היו בה כל המומין הללו מהו. פירוש אם היו בה כל המומין אבל לא היה אחד מהן ניכר מהו, מי אמרינן הוה ליה ללוקח לחוש שאומר אמת, או דילמא סבור הוא דלהשביח מקחו הוא אומר כיון דמפריז במומין כולי האי. אמר ליה אין זה מקח טעות, וכבר כתבתי בפ' הזהב (נ"א ב') מה שדקדק מכאן הרמב"ם ז"ל בענין אונאה:

9. שערים מצויינים בהלכה

מום זה ומום אחר אין זה מקח טעות. פרש"י שפירש לו שם אותו מום לברו, וא"ל מום זה כה ועוד מומים אחרים, אין זה מקח טעות, דכיון דאותו המום הזכיר לו לברו, בו היה לו לבדוק. ועי' בב"ח (סי' רלכ-ה) שמפרש בדעת רש"י, דאפילו הזכיר לו בהדיא מה המומים האחרים, דכיון שהזכיר לו שם אותו מום לברו, בו היה לו לבדוק, אבל בתוס' מבראר דלא קאמר אלא ועוד מומין אחרים יש בה, ולא פירש אותן מומין כלל. וז"ל המאירי, הזכיר לו זה המום לבד בפרט, ובכלל סיפר לו שהיא בעלת מומין הרכה, וראה שאין שם שאר מומין, הואיל ומ"מ מום זה הזכיר לו בפרט, אין זה מקח טעות. אבל הרי"ף והרא"ש מפרשים, הראה לו מום אחד שהוא ניכר ונראה לעין, וא"ל פרה זו יש בה מום זה, ויש בה

מום אחר ולא היה נראה לעין, אין זה מקח טעות, שהרי לא הטעהו ולא א"ל אלא מומין שבה. ועי'ש בערוה"ש (סי'ב-סי"ג) באריכות.

10. שערים מצויינים בהלכה

משנה השוכר את החמור להביא עליה חטין והביא עליה שעורין חייב. מפרש בקצוה"ח (סי' שח סק"א) שהוא חייב משום שליחות יד שהשתמש בה יותר ממה שהיה לו רשות להשתמש ודינו כגולן, אבל בנתיבות (שם) כתב שאינו חייב משום שליחות יד, [אלא מטעם מדיק]. ועי' במאירי לעיל (מא: ד"ה כבר, וב"ק יא: ד"ה כבר) ששליחות יד אינו בשוכר ושואל, הואיל ויכולין להשתמש בה, וי"מ אף בהם שליחות יד, והוא במה שאין עליו להשתמש בה. ובנפש חיה (סוד"ה וכמה) הוכיח,

11. שערים מצויינים בהלכה

נפחא כי תקלא. פרש"י נפח קשה כמשקל, הואיל וניפחן שוה הרי הוא כמשקל שוה. והקשו בחי' הרמב"ן והר"ן, היאך אפשר לומר כן, והלא גלוי וידוע שהחמור מוליך כפלי כפלים תכן מן התבואה. והרמב"ן כתב בשם הראב"ד, דאביי מוקים לה בגדושות, ומשו"ה חייב, מפני שהשעורים גודש שלהם גדול מגודש החטים, ובתוספת שלש קבין ונפחא חייב כו', והרמב"ן והר"ן תירצו, דס"ל לאביי כל המשנה ידו על התחתונה, ותולין לו בדברים שאין דרכן בכך, והוסיף הרמב"ן ואודא לטעמיה דאמר בפשע בה ומתה כדרכה חייב [והרשב"א כתב, וכל זה אינו מספיק]. אך בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' קו) כתב, שהנסיגון אמת כמו שהגידו לי עובדי אדמה.

כתב בערוך השלחן (סי' שח סי"ב) דכל מה שאמרו שחייב אם הוסיף, זהו כשהמשכיר לא ידע מן ההוספה, אבל כשידע ולא מיחה בו, אין השוכר חייב בנזקה דהיה לו למחות בו, ומדלא מיחה מסתמא ניחא ליה.

12. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד א

[כמה יוסיף על משאו ויהיה חייב סאה לגמל ג' קבין לחמור - כתבו הראשונים [רמב"ן, ריטב"א, ר"ן ונ"י] דדוקא אם שכר חמור לשים עליו לתך, שזה משא חמור, והוסיף על זה חייב, אבל אם שכרו והתנה שישא חצי לתך והוסיף על זה ומתה, אין המוכר יכול לטעון שבגלל התוספת מתה, דדרך חמור לישא לתך, וא"כ ברור לנו שמתה מחמת המשאוי. ומבאר הריטב"א שזה כוונת המשנה כמה יוסיף על משאו כלומר על משאו הראוי לו.

ושיטת הרמב"ם [שכירות ד - ו וכ"פ השו"ע שח - ד] שאם הוסיף אחת משלושים על מה שהתנה עמו ומתה חייב, אף על פי שהמשא היה פחות ממשא חמור רגיל. והמ"מ מביא את הרמב"ן שחולק.

הסמ"ע [שח - יא] ורע"א למשנה בשם תלמידי הרשב"א כתבו שהרמב"ם מיירי היכא שהמשכיר נתן החמור ע"מ לשאת חצי לתך, אבל אם השוכר ביקש החמור ע"מ לשאת חצי לתך, והמשכיר שתק, ואח"כ השוכר הוסיף במשקל, בכה"ג מודה הרמב"ם שפטור, דדוקא אם משכיר התנה גילה דעתו שהחמור חלוש.

בחזון יחזקאל [לתוספתא פ"ז מ"ו] ביאר מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, האם תוספת משקל חייב מדין מזיק, וכך סובר הרמב"ן, לכן סובר הרמב"ן שאם החמור נושא פחות מהרגיל אינו מזיק, או שחייב מדין שומר ששלח יד בפקדון, שדינו כגזלן וחייב אפ' באונסין, וכך סובר הרמב"ם. ולפי הרמב"ם יהיה חייב גם אם מתה כדרכה שלא מחמת המשאוי, דכיון ששלח בה יד חייב באונסין. וכ"כ הקה"ח [סימן שח - א] שהחייב מדין שליחות יד, ומש"ה חייב באונסין. ומש"כ הנ"י שחייב אף על פי שלא ידענו מפני מה מתה, זה לאו דוקא, שאפ' ידענו שמתה באונס [ולא מחמת תוספת משא] ג"כ חייב באונסין כיון ששלח בה יד.

13. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

[רב אשי אמר הוא סבור חולשא הוא דנקיט ליה - הרמב"ן מקשה למה חייב בעל המשא אם הפועל הוזק מחמת כובד משאו, וכי בעה"ב הוי שומר על הפועל שאפשר לחייבו מדין שומר. וגם מדין מזיק א"א לחייבו, כיון שלא הוזק מכוחו של בעה"ב. [ולא דמי לספינה או חמור שהזקו, ששם חייב מדין שומר שפשע].

הריטב"א מביאר שבעה"ב חייב לשלם לפועל, כיון שהפועל עשה ע"פ ציווי בעה"ב וניזוק בגלל שסמך עליו, הוי כגריה וחייב מדינא דגרמי, ודמי למראה דינר לשולחני ואמר לו שהיא יפה ונמצאת שאינה יפה, שהשולחני חייב מדינא דגרמי כיון שסמך עליו.

הקה"ח [שח - ב] מביא את דברי הריטב"א, ומביאר ע"פ דבריו מש"כ הטור בשם הרמ"ה שאם הוזק הפועל חייב בעה"ב רק בנזק ולא בד' דברים, כיון שחיובו מדינא דגרמי, והרמ"ה סובר שגרמי חייב רק בנזק. ומוסיף הקה"ח שאם חבטו לאלתר הוי מזיק ממש וחייב בד' דברים.

וכתב הדבר"י [סימן נ - ז] שלפי הסבר הקה"ח שחייב רק נזק כיון שחיובו מדינא דגרמי, א"כ לפי שיטת התוס' [לעיל עו: ע"ש אות ז] שס"ל שגרמי חייב בד' דברים, ה"נ הכא יהיה חייב בד' דברים.

הדבר"י והאו"ש [שכירות ד - ז] מפרשים שהמשא שהרים הפועל הוי כמו אבנו וסכינו [של בעה"ב] שלא אפקרינהו, והוזק בהם אדם, חייב בין לרב בין לשמואל [בב"ק ו. מדין בור או אש]. ועפ"ז מפרשים הדבר"י והאו"ש את הרמ"ה שפטר מד' דברים, כיון שהוי ממון המזיק ולא אדם המזיק. ולפ"ז אפ' חבטו לאלתר פטור מד' דברים. וכן סובר הנה"מ [שח - ג] שגם בחבטו לאלתר פטור מד' דברים, דהוי כממונו שהזיק שחייב רק נזק.

והדבר"י מביאר שהרמב"ן לא תירץ כן, משום דס"ל שרק אבנו וסכינו שהונח בפשיעה והזיקו חייב עליהם, אבל כאן שהונח באונס פטור, דרק אדם המזיק חייב באונס. האו"ש מוסיף שאף אם נפרש שחייב הכא משום אדם המזיק, מ"מ פטור מד' דברים ואפ' חבטו לאלתר, כיון שאינו מזיד אלא שוגג, ואדם המזיק בשוגג פטור מד' דברים [ב"ק כו ב].

14. שערים מצויינים בהלכה

רב אשי אמר [הוא] סבורי חולשא הוא דנקט ליה. הקשה בחי' הריטב"א (החדשות) מ"מ הוא הטעה את עצמו ולמה יהא חייב זה עליו, ותירץ מפני שהוא גרס לו הטעות, שהוא סבור שאמר לו אמת, וכיון שעל פיו ועל סמך שלו ניזוק הרי זה גיריה, כמראה דינר לשולחני ואמר לו שהוא יפה ונמצא שאינו יפה [עי' במס' כ"ק צט:]. והנה בחי' הרמב"ן תמה, דאם נאמר שזוקי אדם הם תימה הוא, דהא לאו מכחו אתי לידי נזק ואפילו הטעינו הוא. ובטור (סי' שח ס"ז) הביא בשם הרמ"ה, דלא יהיב ליה אלא נזק בלבד, אבל ארבעה דברים לא מחייב אלא היכא דאזקיה בידים. ועי"ש בקצוה"ח (סק"ב) שזה טעמו של הרמ"ה, דכיון דזה אינו נזק בידים אלא משום דינא דגרמי, לא מחייב

אלא בנזק ולא בד' דברים, אבל בחבטיה לאלתר ורכץ תחת משאו, בד' דברים נמי מחייב. ובנתיבות (סק"ג) תמה עליו, דמ"מ לא הוי רק בממונו שהזיקו דפטור מד' דברים, ואף שע"י גרמא שלו בא לו שהטעו, מ"מ לא הוי רק גורם דפטור מד' דברים. ועי' בנפש חיה, ובאור שמח (שכירות סוף פ"ד). וכתב בטור"ז (סי' יז) דאם שכרו לשיעור ידוע, והוסיף לו למשאוי חלק ל' חייב להוסיף לו שכר, אף אם לא הגיע לו נזק כו', וכן במקום שיש שיעור ידוע למשא אדם, חייב ג"כ לשלם כל התוספת וכו'.

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

רב אשי. הרמב"ן מקשה מאי חיוב תשלומין איכא. הרי הוא רק גרמא, וחיובי שומר ליכא, ואף בעבדים אין חיוב שמירה, ובריטב"א, בב"ק צ"ט: בהמראה דינר לשולחני והטעהו, חייב השולחני, דהוא גרמי, וה"ה כאן, דסמך על בעה"ב, שמן הסתם יש לו שומא כמה הוא משא המותר.

וברא"ש כתב, קיי"ל לא כאביי דרבא פליג עליה, וכן לא כרבא כי רב אשי פליג עליה. ובבהגר"א כתב דהיינו דלרבא על פחות מקב אין חיוב אגרא יתירא, וקיי"ל דלא כרבא, אלא אף בפחות מקב משלם אגרא יתירא. ומסברא זה מובן, דהרי ודאי אסור להוסיף אפילו משהו.

16. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

[ב] קב לכתף אם איתא דלא מצי ביה בר דעת הוא לשדיה - יש בגמ' שלשה תירוצים. אביי מתרץ שמירי שמיד רבץ תחת משאו, וכוונת הברייתא שאם הפועל שרבץ הוזק חייב לשלם לו הוזק. רבא מתרץ שמירי לענין אגרא יתירא וכוונת הברייתא שהיב להוסיף בשכרו. רב אשי מתרץ שמירי כשהוזק פועל, ואפ' לא הוזק לאלתר והיה יכול לזרוק המשא, מיירי שהפועל חשב שאין תוספת משקל במשא אלא שהוא הפועל נחלש, ואח"כ נודע שהיה תוספת וחייב לשלם לפועל הנזק שהוא הוזק.

וכתב הרי"ף הלכתא כוותיה דרב אשי. ונחלקו הראשונים בכוונתו, השטמ"ק בשם שיטה כתב, שאין כוונת הרי"ף לאפוקי תירוצי אביי ורבא, דגם רב אשי מודה לתירוצי אביי ורבא, אלא דאביי ורבא לית להו תירוץ רב אשי, וקאמר הרי"ף שהלכה כרב אשי.

הרא"ש כתב הלכה כרב אשי לאפוקי מרבא שא"צ ליתן אגרא יתירא, וכ"ש שאין הלכה כאביי. וכוונתו לכאורה שאם רבץ תחת משאו פטור, אבל בחי' אנשי שם והדרישה [שח - ט] ביארו שכוונת הרא"ש שאין הלכה כאביי שמצריך שירבץ לאלתר כדי לחייב, אלא הלכה כרב אשי שאף אם אח"כ נודע הנזק ג"כ חייב.

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

מתני' כל האומנין ש"ש. לשון "כל" האומנין יש לבאר, דהנה לעיל פליגי אי אומן קונה בשבת כלי, והיינו כשהשביח, אך אם שכר אומן לפרק כלי שאין שום שבת, הו"א שאינו ש"ש, קמ"ל שבכולן הוי ש"ש.

18. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

[ה] כל האומנין שומרי שכר הן - מה בא מלת כל לרבות. רע"א למשנה מבאר שבא לאפוקי הא דס"ד בגמ' שמירי דוקא באומן שהוסיף ליה פורתא, קמ"ל דמירי בכל האומנין. בחי' החת"ס תירץ שקמ"ל לאפוקי ממ"ד אומן קונה בשבת כלי, שלדבריו מיירי מתנ' דוקא באומן שלא השביח הכלי [כגון אגריה לבטושי בטשא עיין להלן קיב א], דאם השביח הכלי, האומן חייב ג"כ באונסין, כיון שהכלי שלו.

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

טול את שלך וכו' שומר חנם. ובתוס' לעיל מ"ט. מקשים בלוקח שנתן מעות דלא קונות וחזר בו, דאין המוכר ש"ח על המעות, ותרצו דנחית חד דרגא, ושם בתחלה הוי רק ש"ח. אך יש חולקים שם, לר' יוחנן דמעות קונות מדאורייתא ויכול להשתמש המוכר במעות, וא"כ הוי שומר שכר.

ויש עוד תירוץ, הש"ך שם בשם ר' ירוחם, דבחזר בו מהמקח א"צ לומר לו "שקול זוזך", דממילא הם שלו, וע"כ נחשב כאילו אמר לו בפירוש שאינו אחראי עוד. משא"כ כאן ע"כ צ"ל לו טול את שלך, דאל"כ אין השני יכול לקחת החפץ בלי לשלם, וממילא אין בזה הפקעת השמירה. וע"ע לקמן.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

הנח לפני, שומר חנם. מקשים, הרי תקנו משיכה בשומרים, ובלי קנין אין חיוב שמירה. ותירץ הראב"ד שמירי בסימטא שד' אמות קונות. ויש ראשונים שכתבו שא"צ קנין להתחייב בשמירה, והא דתקנו משיכה, הוא רק לענין חזרה, שלא יוכל לחזור בו.

21. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

שומר לי ואמר ליה הנח לפני שומר חנם - הראב"ד [בשיטה ובנ"י ובמ"מ שכי' ב - ה] מקשה איך נהיה שומר ע"י שאומר הנח לפני הרי אמרינן [להלן צט א] שתיקנו משיכה בשומרינן, וכאן השומר לא משך. הראב"ד תירץ דכשאמר הנח לפני, התכוון לומר הכישה במקל כדי שתבוא לכאן, וכיון שבאה מחמת ציוויו הוי משיכה, ונחשבת למשיכה דשומר כיון שבעלים מכישים בשליחות שומר, ומירי בסימטא ששם משיכה קונה. עוד תירץ הראב"ד והר"ן שמירי שהבהמה עומדת בתוך ד' אמות של השומר, וקונה אותה בקנין ד' אמות, ומירי בעומדת בסימטא ששם ד"א קונה. המ"מ מוסיף כ"ש דניחא אם מיירי ברשות שומר, שאז השומר קונה בקנין חצר.

וכתב הש"ך [רצא - ד] דהראב"ד לא רצה להעמיד שקונה בקנין חצר, כיון דהגמ' [להלן פא ב] מעמידה את המשנה שמירי בשוקא, וכ"כ הר"ן.

התוס' [להלן צט. ד"ה כך] והרא"ש [כאן ולהלן צט א] הוכיחו מכאן הא דתיקנו משיכה לשומרים לא להתחייב באונסין קאמר דהא שומר חנם ללא משיכה חייב בפשיעה, אלא לענין חזרה קאמר שמזמן משיכה א"א לחזור וא"צ תחילת מלאכה, ומשמע שהתקנה היתה להקדים [שא"א לחזור] מזמן משיכה. וכתב הרא"ש שיש סברא גדולה לחלק בין חזרה לחיוב אונסין, דלענין חזרה קיימא ברשות בעלים כל זמן שהשומר לא עשה בה קנין הקונה במקח וממכר אבל לענין חיוב אונסין מיד כשבעל הבהמה סילק שמירתו מעליה מדעת השומר, קמה לה ברשות השומר לשמירה.

הפלפולא חריפתא [אות א] מקשה שהרא"ש והתוס' בב"ק [עט א] כתבו שצריך משיכה בשומרים לחייב השומר, וסותרו לדבריהם בב"מ.

המחנ"א [שומרים סימן ז] מקשה מאיזה דין השומרים יהיו חייבים לפני משיכה כשעדיין לא חל דין שומר. ורצה לבאר שחייבים מדין ערב. ומקשה דשיטת הרא"ש [קידו' ח: סימן יג] שאין חיוב מדין ערב אלא א"כ על ידו מטי הנאה לאדם אחר, אבל אם אמר זרוק מנה לים ליכא דין ערב, וא"כ כאן אם נאנס והלך לאיבוד א"א לחייב מדין ערב. ואף לפי הרמב"ן בקי' שסובר שאם אמר זרוק מנה לים ואתחייב לך חייב מדין ערב, ה"מ היכא שאמר בהדיא ואתחייב לך.

ועי' בריטב"א [צט. ד"ה רב] שכתב שכאן שלהנאתו אומר לשלחה הוי כאילו אמר ואתחייב לך ועדיף מזורק לים.

עוד רוצה המחנ"א לומר שחייב מדינא דגרמי, כיון שמחמת הבטחת השומר לשמור הבעלים לא שמרו, אלא דמקשה דא"כ יהיה חייב רק בפשיעה ולא בגניבה ואבידה. וגם קשה איך מחייבים אותו שבועה הרי אינו חייב משום שומר.

הקה"ח [סימן שז - א] מבאר ששומר שאמר הנח לפני חייב באונסין מדין פועל [עיין ר"ן צד: ד"ה פרה] שפועל מתחייב באמירה], שפועל חייב באחריות החפץ שעובד עמו. וקשה דהניחא שומר חנם או ש"ש אבל שואל אינו פועל, והרי הרא"ש [צט. ע"ש אות כב - כד] סובר שגם שואל חייב מזמן שהונח לפניו.

22. שערים מצויינים בהלכה

משנה כל האומנין שומרי שכר הן. פרש"י להתחייב בגניבה ואבידה. ומפרש"י בגמ' (ד"ה ר' יהודה ור"מ) מבואר דהחיוב הוא משום דדמי אומן לשוכר שלהנאת שכר אומנתו היה אצלו [ועי' בסמ"ע רס"י שז]. וכתב בסמ"ע (סי' שו סק"א) דלא אמרו אומן כשומר שכר אלא בעושה מלאכה בביתו [עי' בפסקי תוס' אות רפה], אבל בבית בעה"ב הוא כשומר חנם כדפרש"י במשנה (ד"ה כל האומנים). אך שיטת הש"ך (סק"א) דאפי' עושה אצל בעה"ב הוי ש"ש, מטעם שזהו שכרו שמשתכר במה שנותן לו מלאכה ליטול שכרו, וכ"כ במשל"מ (שכירות פ"י ה"ג), ומה שפרש"י במשנה היינו משום דמתני' כר"מ דשוכר כש"ח, וטעמא דמתני' משום דתפיס אאגריה, ולפ"ז המשנה דוקא בעושים בביתם, אבל לדין דשוכר כש"ש, טעמא דאומנים הוא דמשתכרים, וא"כ כי עושים מלאכה בבית בעה"ב נמי הוי שומרי שכר. ועי' ביד דוד מה שהעיר על הש"ך.

ושיטת הב"ח והמחנ"א (שומרים, סי' מא) דאפי' עושים מלאכה בבית בעה"ב אפילו ש"ח לא הוי, דהשומר מקבל על עצמו לשמור רק אחר שיצא מרשות בעה"ב, ואז סילקו עצמם משמירתו וסומך על השומר. ועי' ברא"ש (פ"ח

ועי' בשו"ת אג"מ (ח"מ ח"א סי' ע-עא) שהאומן נעשה שומר היכא שצריכים לשמירתו מחמת שברשותו הוא ואין הבעלים שם לשמרו, אבל כשיש כאן בעלים שיכולים לשמרו, מהיכא תיתי לומר שיקבל עליו שמירה כל זמן שלא קבל עליו בפירוש ככל שומר דעלמא, ועפ"ז פסק באחד שנסע עם בעל עגלה והוליך עמו חפצים ונגנבו, שאין לחייב הבעל עגלה [ומ"מ מסיק לפשו קצת, עי"ש הטעם], והאריך שם בדברי האחרונים הנ"ל עי"ש. ועי' בשו"ת

ועי' במנ"ח (מצוה נט) עוד דברים המובא בגמ' ופוסקים [בנוסף להמובא במשנה כאן] שדינם כשומר שכר, ומ"מ כתב דבאומן וכיו"ב שדינו כשומר שכר מחמת הנאה, אין דינם כש"ש ממש, שאינו חייב אם נטר כדנטרי אינשי, דרין בש"ש איכא הסברא דלהכי יהיב ליה אגרו לנטורי יתירתא, משא"כ בזה דלא שייך כן.

23. שערים מצויינים בהלכה

הלוחו על המשכון שומר שכר. פרש"י שכר מצוה. [וכתב הרי"ף (נא. מדפי הרי"ף) דמצוה קא עביד, דבההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעניא משום דבמצוה קא עסיק [עי' לקמן פב. וב"ק נו.], דהעוסק במצוה פטור מן המצוה הוי עליה שומר שכר. [ובנמוק"י הביא בשם הראב"ד, דה"נ הוי ש"ש כל שעתא, מפני שממתין לו ואינו מוכר המשכון ליפרע ממנו, ועל זה כתב הרשב"א למדנו מדברי הרב שפטור מפרוטה דרב יוסף כל זמן שהמשכון בידו, [והרשב"א כתב דכיון דבשעת נתינת הממון נשכר פרוטה דר"י, נמצא שהוא ש"ש לעולם. ובב"י (ח"מ רס"י עב) הביא משו"ת הרשב"א (ח"ג סי' נב) דס"ל דפטור מפרוטה דרב יוסף רק בשעת ההלואה בלבד, נומ"מ הוא כשומר שכר לעולם וכו'. ועי"ש בש"ך (סק"י) דאפי' אחר שפרעו. ועי"ש בקצוה"ח סק"ד ונתייה"מ סק"ז.]

אבל בתשו' הרא"ש [הובא בטור סוס"י עב] כתב, דהוי ש"ש משום דהמלוה צריך לטפל בשמירת המשכון לנערו ולשטחו שלא יתקלקל, ואם יבוא לו עני באותה שעה פטור מליתן לו פרוטה דמתעסק במצות השבת אבידה, ובההיא פרוטה הוי ש"ש, ומשום זה הו"ל דין ש"ש מתחלת הלואה על המשכון עד שיפרע לו וכו', ועי' בתוס' לעיל (כט. ד"ה והוי) שכתבו כן. ובכנה"ג (הגב"י סק"ד) כתב דהרא"ש חולק על הרשב"א. אמנם בדרכ"מ (סק"ט) משמע דלדינא שוים הם, וכ"מ בש"ך (שם סק"י). וע"ע בש"ך (סק"ל). והאריכו בזה התומים והנתייה"מ (שם סק"ז) עי"ש. ועי' בתפא"י דאף שלא הודמן לו עני באותה שעה, אפ"ה מדאפשר כך הר"ל ש"ש, ואפילו הודמן לו עני אז ונתן מ"מ הוה ש"ש, דעכ"פ מחויבו היה נפטור, ומה שנתן מצוה יתירתא הוא דעביד, ועי"ש שהביא ראיה לזה. ועי' בשו"ת מנחת יעקב (סי' טו) ושו"ת בית שלמה (או"ח סי' נו, הגה' מבהמ"ח).

1. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף פ עמוד א

משנה: להביא לתך חטין והביא לתך שעורין פטור ואם מוסיף על משאו חייב וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב סומכוס ואמר משום רבי מאיר סאה לגמל שלשה קבין לחמור. ופירש רש"י, 'חייב - בקילקולה אם הוסיף שלשה קבין, ולא אמרינן הואיל והשעורין קלים יש לו להוסיף עד כדי כובד לתך חטין, שמשא החמור לתך חטין חצי כור'.

כתב הרמב"ם (ביכורים ב, יז) 'הביכורים אין להם שיעור מן התורה אבל מדבריהם צריך להפריש אחד משישים'. ותמהו המפרשים, הרי בגמרא לא הוזכר שיעור לביכורים, ואדרבה ביכורים הוא בכלל הדברים ששינונו בריש מסכת פאה דאין להם שיעור, ומניין לרמב"ם השיעור.

וביאר הגר"א (עליות אליהו, הובא בפנינים יקרים), דהנה במסכת כלים (יב, ג) כתב הרע"ב 'טנא מחזיק חצי סאה'. ובגמרא כאן אמרו שאין לך כל אילן סרק שבארץ ישראל שאינו מוציא משוי שתי אתונות משא החמור, ונתבאר בדברי המשנה על אתר, שהוא ט"ו סאה.

נמצא אפוא, דפירותיו של אילן בארץ ישראל שמוציא משא של שתי אתונות נאמד בשלושים סאה, ואילו בהפרשת הביכורים נאמר טנא שהיא חצי סאה, הרי לנו ששיעור הביכורים הוא אחד משישים, ומכאן היה מקור לרמב"ם לשיעור הביכורים שכתב: [בפירושו יעיר קנו על מסכת קנים מובא שהמחבר אמר חידוש זה בפני הגר"א, וקילסו מאד].

2. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף פ עמוד ב

במשנה: שמור לי ואשמור לך שומר שכר שמור לי ואמר לו הנח לפני שומר חנם.

באגרא דכלה (פר' עקב) עמד על דברי הכתוב (דברים יז, יב) 'והיה עקב תשמעון וכו' ושמרתם וכו' ושמר וכו' אשר נשבע לאבותיך', וכי ס"ד שלא יקיים הש"י השבועה שנשבע לאבות, ומה הוא השמירה שצריך הש"י לשמור ההבטחה.

וביאר, דהנה לעיל נאמר [שם ז יא], 'ושמרת את המצוה וכו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם', ודרשו בו [עירובין כב, א] היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, הנה לפי"ז יש לנו דין שומר שכר שמתחייב באונס קל כגון גניבה ואבידה, מכל שכן שמתחייב בפשיעה, והנה ענין השמירה לכל דבר הוא כפי המצטרך כגון כספים אין להם שמירה אלא בקרקע [לעיל מב, א] וכל ענין לפי חשיבותו כידוע.

והנה בדברי תורה כתיב [משלי כג, ה] התעיף עיניך בו ואיננו, והאיך אפשר לילוד אשה לבל יחטא ויפשע, ועל זה יפול לב אדם הלא ח"ו אייגע לריק בשמירתי ואם כן חלילה יאמר טוב יותר שלא אקבל השמירה, לזה אמר ושמרת וכו' אתה מחוייב לקבל עליך השמירה ואל יפול לך עליו הלא לדברים חשובים כאלו צריכים שמירה יתירה ובאם לא אשמור כפי חשיבותם הנה אקרא פושע ואתחייב, לזה אמר והיה עקב תשמעון וכו' ושמר י"י אלקיך לך את הברית וכו' אשר נשבע לאבותיך, היינו עפ"י דת ודין תורתנו הק' שמור לי ואשמור לך הוה שומר שכר, ודוקא שמור לי היום ואשמור לך למחר אבל שמור לי ואשמור לך תיכף פטור אפילו מפשיעה דמיקרי בעליו עמו כיון שהבעלים עמו במלאכתו, ודוקא שהבעלים שאולים אצלו בשעה שקנה הפקדון לשמירה, אבל קנה הפקדון היום ואחר כך שאל או שכר את הבעלים לא מיקרי בעליו עמו, כן הוא הפסק הלכה על פי דת ודין תורתנו הק' עיין בטוש"ע [חו"מ סי' רצ"א], לזה אמר אל יפול לך עליו כנ"ל כי הנה ושמר י"י אלקיך לך את וכו' אשר נשבע לאבותיך מאז, ומקרי בעליו עמו, ותהיה פטור כנ"ל, רק עלה והצלח בקבלת השמירה, ואם עיני שכל לך תשכיל ממוצא הדברים מה שדרשו רז"ל [ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז] הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, כי אלו היו שומרים התורה, הנה הבטחתי ושמר י"י אלקיך וכו' והוה שמירה בבעלים.